

Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2009.

Minichreiter, Kornelija

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2010, VI, 11 - 16**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:291:717648>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2009.

Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Excavations 2009

Kornelija Minichreiter

Primljeno/Received: 26.02.2010.
Prihvaćeno/Accepted: 07.06.2010.

Tijekom srpnja 2009. g. Institut za arheologiju iz Zagreba proveo je, u sjeveroistočnom dijelu Slavonskog Broda na zemljištu Galovo, nastavak sustavnih arheoloških istraživanja ranoneolitičkog naselja starčevačke kulture koje pripada njezinoj početnoj fazi razvitka, stupnju Linear A. U dosadašnjim istraživanjima koja se provode već 12 godina, istraženo je 3.000 m², od čega je istraženo 372 m² tijekom 2009. g. Radovi su obuhvatili iskop zemljišta u nastavku na prošlogodišnju istraženu površinu u dijelu naselja koje se prostire istočno od radnih zemunica 205, 207 i 291 i jugozapadno od obredno ukopnog prostora, otkrivenog 1997. g., tijekom prve godine istraživanja Galova.

Istraženi su: nadzemni pravokutni objekt 955 (najstariji do sada otkriven u starčevačkoj kulturi na području Hrvatske) te jame 323, 1121 i 1155. Temelji nadzemnog objekta 955 zatvaraju prostor u vodoravnoj projekciji pravokutnog oblika 7 x 7 m i to na zapadnoj, južnoj i istočnoj strani, dok je prema sjevernoj strani objekt otvoren i ovdje je krovnu konstrukciju držao niz stupova ukopanih na određenim razmacima. Temelji objekta sastojali su se od ukopanih rovova širine u prosjeku 30 cm, u koje su bili gusto poredani veći i manji okomiti drveni stupovi promjera od 15 do 25 cm. Nizovi stupova koji su držali krovnu konstrukciju bili su ukopani u unutrašnjem prostoru objekta, s tim da su u središtu bila tri stupa (jedan veći promjera 50 cm) i dva manja (promjera 40 cm). Na sredini objekta bila su još dva veća stupa u nizu od istoka prema zapadu. Velika količina rupa od stupova u unutrašnjem prostoru objekta ukazuje na njegovu dugotrajnu upotrebu i obnavljanje držača velike krovne konstrukcije. U središnjem dijelu objekta nađena je skupina raznovrsnoga keramičkog posuđa. Sjeverozapadni dio temeljnog rova bio je oštećen ukopom plitke jame 323, koja je svojim istočnim dijelom bila ukopana preko njega. Datacija jame 323 u vrijeme oko 6070 – 5770 cal BC ukazuje da je nadzemni objekt bio u upotrebi prije ovog vremena (prva faza naselja). Svi objekti prema pokretnoj arheološkoj građi (keramika, litika) pripadaju početnom stupnju razvitka starčevačke kulture – stupnju Linear A.

Nadzemni objekti pri sadašnjem stanju istraživanja naselja unutar središnjeg područja rasprostranjenosti starčevačke kulture započeli su izgradnjom u vremenu završetka stupnja monokrom i početku stupnja Linear A. Otkriće nadzemne kuće u starčevačkom naselju na Galovu u Slavonskom Brodu, koje pripada vremenu stupnja Linear A, potvrđuje da je sjeverni dio Hrvatske bio integralni dio središnjeg prostora starčevačke kulture, na kojem su podizana naselja u svim njezinim razvojnim stupnjevima (osim monokroma).

Ključne riječi: Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja, naselje, nadzemni objekt, starčevačka kultura, rani neolitik, stupanj Linear A

Key words: Slavonski Brod, Galovo, systematic archaeological excavations, settlement, above-ground structure, Starčevo culture, Early Neolithic, Linear A stage

Tijekom srpnja 2009. godine Institut za arheologiju iz Zagreba proveo je nastavak sustavnih arheoloških istraživanja na zemljištu Galovo u sjeveroistočnom dijelu Slavonskog Broda (k.č. br. 6207/4 k.o. Brod). Ova istraživanja provedena su u okviru znanstveno-istraživačkog projekta Instituta za arheologiju u Zagrebu „Prapovijesni identitet prvih zemljoradničkih populacija kontinentalne Hrvatske“ (197-1970685-0681), čija je voditeljica dr. sc. Kornelija Minichreiter.¹ Radovi su provedeni na temelju Rješenja Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Slavonskom Brodu, Klasa UP/I-612-08/09-08/0067; UR. BR.: 532-04-10/5-09-2 od 17. ožujka 2009. Arheološka istraživanja financirali su: Ministarstvo kulture, Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Institut za arheologiju iz Zagreba. Za potrebe geodetskog snimanja nalazišta izrađena je nacrtana dokumentacija koju je

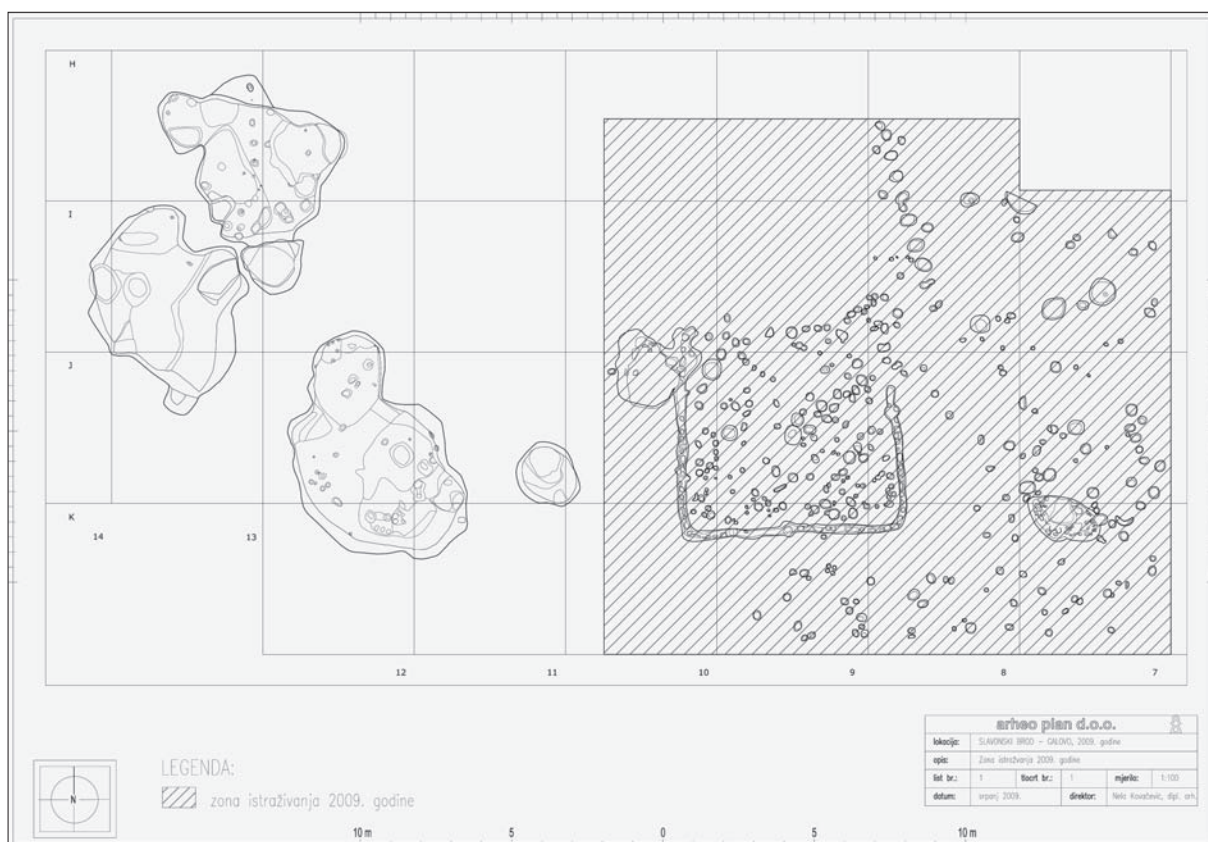
provela Nela Kovačević iz tvrtke Arheo plan d.o.o. iz Dubravke. Zračno snimanje lokaliteta obavio je Josip Sudić iz Slavonskog Broda.

U arheološkim radovima nastavljen je iskop zemljišta koje se nadovezalo na prošlogodišnju istraženu površinu u dijelu naselja koje se prostire istočno od radnih zemunica 205, 207 i 291 i jugozapadno od obredno ukopnog prostora, otkrivenog tijekom prve godine istraživanja, 1997. (Minichreiter 2009a: 34–37; 2009b: 43–44). Istražen je dio naselja u □ I/7 do I/10, J/7 do J/10, K/7 do K/10, a u □ I/6, J/6 i K/6 istražene su SJ 001, 002 i 003 slojevi iznad prapovijesnog naselja.

Jama 323

Jama je točrtno u vodoravnoj projekciji imala oblik nepravilne kružnice, koja je bila izdužena na svojoj SZ strani. Njezine dimenzije su pravcem S – J = 2,60 m, a I – Z = 2,80 m. Okomitih stranica i ravnog dna bila je ukopna do dubine 50 – 60 cm (95,47 – 94,96/94,90 m n.v.) od svoga ruba. Jama je malim dijelom na svojoj istočnoj strani oštetila temelj nadzemnog objekta 955, što ukazuje da je nešto mlađa od njega. Središnji, kružni dio jame (dimenzija: S – J = 1,60 m, I – Z = 1,58 m) bio je dublje ukopan u zdravicu oko 45 cm. U središnjem dijelu

¹ Stručna voditeljica radova je autorica ovih redaka, a u stručnoj ekipi sudjelovali su: dr. sc. Zorko Marković, znanstveni suradnik i diplomirana arheologinja Katarina Botić iz Instituta za arheologiju iz Zagreba, Dubravka Sokač Štimac, muzejska savjetnica Gradskog muzeja iz Požege (u mirovini) te Akvila Petras, studentica arheologije Filozofskog fakulteta iz Zagreba. Stručni nadzor obavio je Petar Seletković, arheolog Konzervatorskog odjela iz Slavonskog Broda. Terenski iskop obavljalo je 6 radnika iz Slavonskog Broda i Donje Vrbe.

Sl. 1 Situacijski plan zone istraživanja 2009. g. (crtež: Nela Kovačević, Arheo plan d.o.o.).

Fig. 1 Situation map of the excavation zone 2009 (illustration: Nela Kovačević, Arheo plan d.o.o.).

nalazilo se ognjište (dimenzija S – J = 65 cm, I – Z = 60 cm), od kojega su ostali komadi pečene zemlje koji nisu bili kompaktni, nego su se mrvili pa se može pretpostaviti da je ognjište bilo jednokratno upotrijebljeno. Na istočnoj polovici ognjišta nađena je ispod pečene zemlje veća koncentracija ugljena i bili su vidljivi fragmenti grančica. Pečena zemlja nije bila zaglađena na gornjoj strani kao na ognjištima ili pećima dulje upotrebe. U zemlji ispod ognjišta nađeni su ulomci keramike, među kojima i fina keramika sa slipom, zatim litika, životinjske kosti i ugljen. U južnom dijelu jame, uz njezin rubni dio, nađeni su veći ulomci keramike i lijepa, dio žrvnja i životinjske kosti. U istočnom dijelu jame bilo je više komada keramike i litike, a u SZ dijelu obradna kost. U ovom dijelu jama je imala malu platformu ukopanu 10 cm od ruba (vjerojatno stepenica), na kojoj su uz njezin istočni rub bila 4 stupa. Uz južni rubni dio jame bila su dva stupa, a u jugozapadnom dijelu veći ulomci posuda (zdjela, možda na nozi) fine fature. Uza zapadne, sjeverne i istočne rubne dijelove u jami su otkrivene rupe od manjih i većih stupova, koji su vjerojatno iznad jame držali nadstrešnicu.

Ova jama je po svojem obliku i dimenzijama vrlo slična jamama 41 i 43 koje su otkrivene JZ od stambenog objekta 37, u sjevernom dijelu istraženog terena (Minichreiter 2007: 34–44, sl. 5, 9–11). S obzirom da je u njima nađena mala količina većih komada posuda (kao i u jamama 41 i 43), pretpostavlja se da ovo nisu bile otpadne jame, nego prostor u koji se moglo ući i boraviti u njemu obavljajući određene poslove ili možda kakve obrede.

Prvi rezultati datiranja ostataka ugljena iz ove jame su 7067 ± 152 BP, od 6070 do 5770 cal BC.² To je vrijeme izgradnje prve faze do sada istraženog dijela naselja na Galovu u kojem su, prema datiranju 14C, objekti bili izgrađeni u tri faze: prvoj

– oko 6100 – 5700 cal BC, drugoj – oko 5700 cal BC i trećoj oko 5300 – 5000 cal BC.

Nadzemni objekt 955

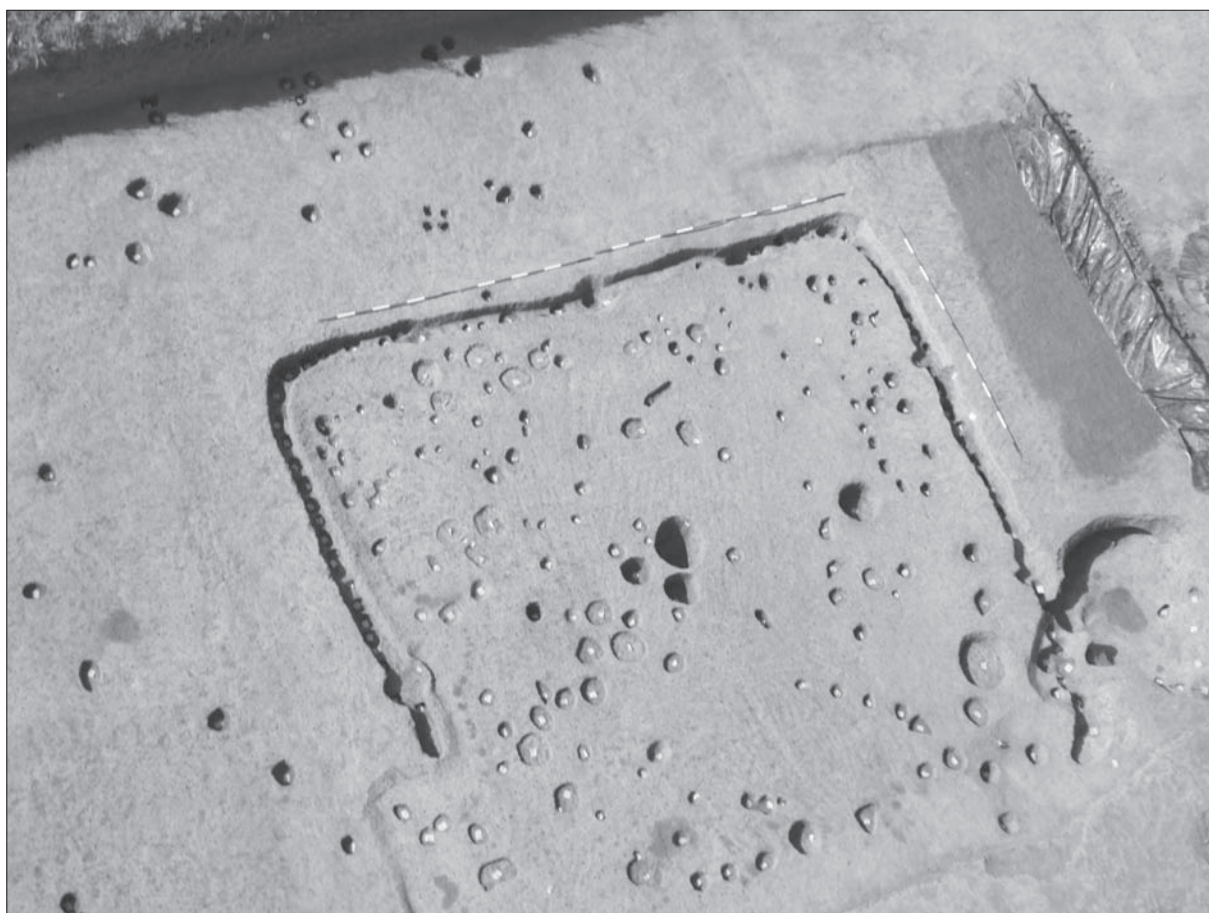
U □ I/9, I/10, J/8, J/9, J/10, K/8, K/9 i K/10 otkriveni su ostaci nadzemnog objekta, za sada najstarijega nadzemnog objekta ranog neolitika u kontinentalnoj Hrvatskoj. Temelji zatvaraju prostor u vodoravnoj projekciji pravokutnog oblika 7 x 7 m i to na zapadnoj, južnoj i istočnoj strani dok je prema sjevernoj strani objekt otvoren i krovnu konstrukciju je držao niz stupova na određenim razmacima. Temelji nadzemnog objekta sastojali su se od ukopanih rovova širine u prosjeku 30 cm, u koje su bili gusto poredani veći i manji okomiti drveni stupovi, promjera od 15 do 25 cm. Sjeverni završetak zapadnog temelja sastojao se od plitko ukopanoga velikog stupa, promjera 30 cm i male istake prema SI, dok istočni temelj na sjevernoj strani završava velikim stupom promjera 40 cm. Na sredini istočnog

Sl. 2 SlavonSKI Brod, Galovo, istraživanje jame 323 (snimila: K. Minichreiter).

Fig. 2 SlavonSKI Brod, Galovo, excavation of pit 323 (photo: K. Minichreiter).

2 Datiranje ugljena iz jame 323 obavila je dr. sc. Ines Krajcar Bronić metodom 14C u Laboratoriju za mjerenje niskih aktivnosti Zavoda za eksperimentalnu fiziku u Institutu „Ruđer Bošković“ iz Zagreba. Sve analize ugljena iz lokaliteta Galovo obavljaju se u sklopu znanstvenoistraživačkog projekta „Prapovijesni identitet prvih zemljoradničkih populacija kontinentalne Hrvatske“ na kojem je dr. sc. Ines Krajcar Bronić stalna suradnica.

Sl. 3 Slavonski Brod, Galovo, nadzemni objekt 955 (snimio iz zraka: J. Sudić).

Fig. 3 Slavonski Brod, Galovo, above-ground structure 955 (aerial photo: J. Sudić).

Sl. 4 Slavonski Brod, Galovo, istraživanje nadzemnog objekta 955 (snimila: K. Minichreiter).

Fig. 4 Slavonski Brod, Galovo, excavation of above-ground structure 955 (photo: K. Minichreiter).

Sl. 5 Slavonski Brod, Galovo, jama 1155 (bunar?) istočno od nadzemnog objekta (snimila: K. Minichreiter).

Fig. 5 Slavonski Brod, Galovo, pit 1155 (well?) east of the above-ground structure (photo: K. Minichreiter).

Sl. 6 Slavonski Brod, Galovo, dio kamenih izradevina otkrivenih 2009. g. (snimila: K. Minichreiter).

Fig. 6 Slavonski Brod, Galovo, part of stone artefacts unearthed in 2009 (photo: K. Minichreiter).

temelja bio je ukopan veći stup promjera 40 cm, a isto tako i na sredini južnog temelja bio je ukopan veliki stup promjera 50 cm, zašiljen prema dnu. U južnom temelju zapadno od središnjeg stupa, na razmaku od 1 m nije bilo ukopanih stupova, pa je možda ovdje bio južni ulaz u objekt. Nizovi stupova koji su držali krovnu konstrukciju bili su ukopani u unutrašnjem prostoru objekta, s tim da su u središtu bila tri stupa (jedan veći promjera 50 cm) i dva manja (promjera 40 cm). Na sredini objekta bila su još dva veća stupa u nizu od istoka prema zapadu. Zapadni temelj je nešto dulji nego istočni, što ukazuje na mogućnost da je i na SI strani bio ulaz u objekt. Velika količina rupa od stupova u unutrašnjem prostoru objekta ukazuje na njegovu dugotrajnu upotrebu i obnavljanje držača velike krovne konstrukcije. U središnjem dijelu objekta nađena je skupina raznovrsnoga keramičkog posuđa. Sjeverozapadni dio temelja objekta bio je oštećen ukopom plitke jame 323, koja je svojim istočnim dijelom ukopana preko temelja objekta. Datiranje ove jame 323 u vrijeme oko 6070 – 5770 cal BC ukazuje da je nadzemni objekt bio u upotrebi prije ovog vremena (prva faza naselja).

Ovim otkrićem pomiče se spoznaja o počecima izgradnje nadzemnih objekata za oko 1000 godina unatrag, jer je do sada na području Hrvatske samo u Vinkovcima otkriven nadzemni objekt starčevačke kulture, koji pripada završnom stupnju razvitka Spiralooid B (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999 – 2000: 7–12). Otkriće u Slavonskom Brodu ukazuje da su već u vremenima rane starčevačke kulture – Linear A poznavali izgradnju nadzemnih objekata, vjerojatno samo za posebne namjene. Pri sadašnjem stanju istraživanja, u naseljima unutar središnjeg područja rasprostranjenosti starčevačke kulture, poznato je da su nadzemni objekti započeli izgradnjom u vremenu završetka stupnja monokrom i početkom stupnja Linear A (Minichreiter 2010, u pripremi). Naselje Galovo u Slavonskom Brodu svojom arheološkom građom iz vremena Linear A stupnja, datacijom 14C i najnovijim otkrićem nadzemnog objekta, upućuje da se izvornom području razvitka starčevačke kulture, Vojvodini i Srbiji, svakako treba pribrojiti i gornji tok rijeke Save – istočna i središnja Slavonija u sjevernoj Hrvatskoj.

Jama 1121

U južnom dijelu kvadranta J/7 pojavila se tamna mrlja koja je izgledala kao gornji sloj jame. Tamna mrlja bila je u horizontalnoj projekciji nepravilnoga kružnog oblika veličine: 3,10 m (S – J) x 3,30 m (I – Z). Nakon početnog iskopa od dubine oko 5 cm, vidjelo se da je ovdje bila samo vrlo plitka jama – tamniji sloj zemlje između niza stupova koji je okružuju. Vjerojatno se ovdje radi o plitkome radnom prostoru koji je bio natkriven otvorenom nadstrešnicom. Vrlo slična plitka jama s ostacima skupine posuđa bila je uz jugoistočni završetak polukružne ograde 7, koja je na SZ strani ograđivala obredno-ukopni prostor (Minichreiter 2007: 73, sl. 27). Namjena ovakvih prostora za sada ostaje nepoznata.

Jama 1155

Istočno od nadzemnog objekta 955, na udaljenosti od oko 5 m, otkrivena je jama 1155 za koju se pretpostavlja da je možda bila bunar. Po obliku u svojem gornjem dijelu bila je elipsastog tlocrta, dimenzija 2,60 m (SZ – JI) i 1,50 m (SI – JZ), a u donjem dijelu na sredini jame ravnoga kružnog dna (?) veličine 0,86 (S – J) i 0,84 (I – Z). Na zapadnoj, južnoj i istočnoj stijenci otkriveni su nizovi gusto poredanih malih stupića, poput dva polukružna vijenca (35 stupića), koji su vjerojatno držali ogradu isprepletenu šibljem koja je štitila unutrašnji prostor jame (bunar?) na ovim stranama. Sa sjeverne strane (ako je to bunar) bio je pristup objektu i s ove strane se mogla vući voda, vjerojatno pomoću užeta preko drvene vodoravne grede koja je bila učvršćena posebnom konstrukcijom od drveta – na to ukazuju tri stupa (dva manja i jedan veći) na zapadnoj strani i dva manja na istočnoj strani gornjega rubnog dijela jame. Sredina jame iskopana je do dubine od 0,71 m, nakon čega je bio dalje u dubinu

oko 20 cm sloj žute gline. Na ovoj dubini iskop je prekinut pa će se nastaviti sljedeće godine radi provjere o tome radi li se zaista o bunaru. Inače, ova jama svojim oblikom snažno slični bunaru u Zadubravlju, koji je također imao malu ogradu samo na jednoj strani i na gornjem rubnom dijelu na suprotnim stranama rupe od drvenih stupova (greda), koji su bili dio sistema za izvlačenje vode (Minichreiter 1998: 25–29, sl. 1–4).

Na cijeloj površini istraženog terena tijekom 2009. g. otkriveni su nizovi većih i manjih stupova, koji se nastavljaju u neistraženi dio terena pa se za sada nisu mogli povezati u cjeline. U južnom dijelu istraženog terena pojavile su se na dva mjesta velike mrlje tamne zemlje s ulomcima keramike i litike. To su vjerojatno rubni dijelovi novih zemunica koje se dalje nastavljaju prema jugu.

Pokretni arheološki materijal, koji pripada stupnju Linear A, sastojao se od brojnih ulomaka lonaca, zdjela i zdjela na nozi. Vanjska površina grubog posuđa bila je ukrašena neorganiziranim barbotinom, zatim plastičnim trakama s otiscima prsta. Na nekoliko lonaca „S“ profila, dio trbuha i vrata, obod, ukrašen je otiscima prsta. Na ulomcima zdjela na nozi (kupe), čija je površina fino glačana, naziru se tragovi bojanja i ukrašavanja slikanim pravolinijskim ornamentima. Među posebnim nalazima otkriveno je nekoliko ulomaka žrtvenika – noga i ugaoni dio postolja sa stiliziranom životinjskom protomom koji prema klasifikaciji žrtvenika pripada tipu 3, a to su žrtvenici na četiri noge vodoravnoga četverokutnog postolja, sa životinjskim protomama na uglovima i najbrojniji su među nalazima žrtvenika na Galovu (Minichreiter 2007: 114–120). Među litikom nađen je dio polirane sjekire ili klina, zatim brojne cijepane izradevine, kamenje grube površine – dijelovi žrnjeva i brušene površine – komadi brusnoga kamena. Nađeno je i nekoliko jezgri i brojni odbojci, grebala, pločice, krhotine zatim sječiva s obradom na jednoj ili na obje strane.

Svi objekti prema pokretnoj arheološkoj građi (keramika, litika) pripadaju, kao i u dosadašnjem dijelu istraženog naselja, početnom stupnju razvitka starčevačke kulture – stupnju Linear A.

Literatura

- Dizdar M., Krznarić Škrivanko M., 1999–2000, Prilog poznavanju arhitekture starčevačke kulture u Vinkovcima, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. XXXII–XXXIII, 7–22.
- Minichreiter K., 1998, The Oldest Neolithic Water-Well in Croatia from the Early Starčevo Settlement near Slavonski Brod, *Brunnen der Jungsteinzeit, Materialien zur Bodendenkmalpflege im Rheinland*, Heft 11, Köln, 25–29.
- Minichreiter K. 2007, *Slavonski Brod, Galovo, deset godina arheoloških istraživanja*, Monografije Instituta za arheologiju 1, Zagreb.
- Minichreiter K. 2009a, Slavonski Brod, Galovo, sustavna arheološka istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2008., *Obavijesti Hrvatskoga arheološkog društva*, br.1/XLI, 34–37.
- Minichreiter K. 2009b, Galovo, Slavonski Brod, arheološka istraživanja u 2008. g., *Annales Instituti Archaeologici*, V, 43–44.
- Minichreiter K., 2010, Nadzemne kuće u naseljima starčevačke kulture, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 27, (u pripremi).

Summary

In July 2009, on the Galovo plot in the north-east section of Slavonski Brod, the Institute of Archaeology in Zagreb continued systematic archaeological excavations of the Early Neolithic Starčevo culture settlement belonging to its initial development stage, Linear A. During the 12 years of excavations, a surface of 3000 m² has been explored, out of which 372 m² were excavated in 2009. The work was done on the area which extended from last year's excavations in a part of the settlement stretching east of working pit-dwellings 205, 207 and 291 and southeast of the ritual burial area, unearthed in 1997, the first year of excavations.

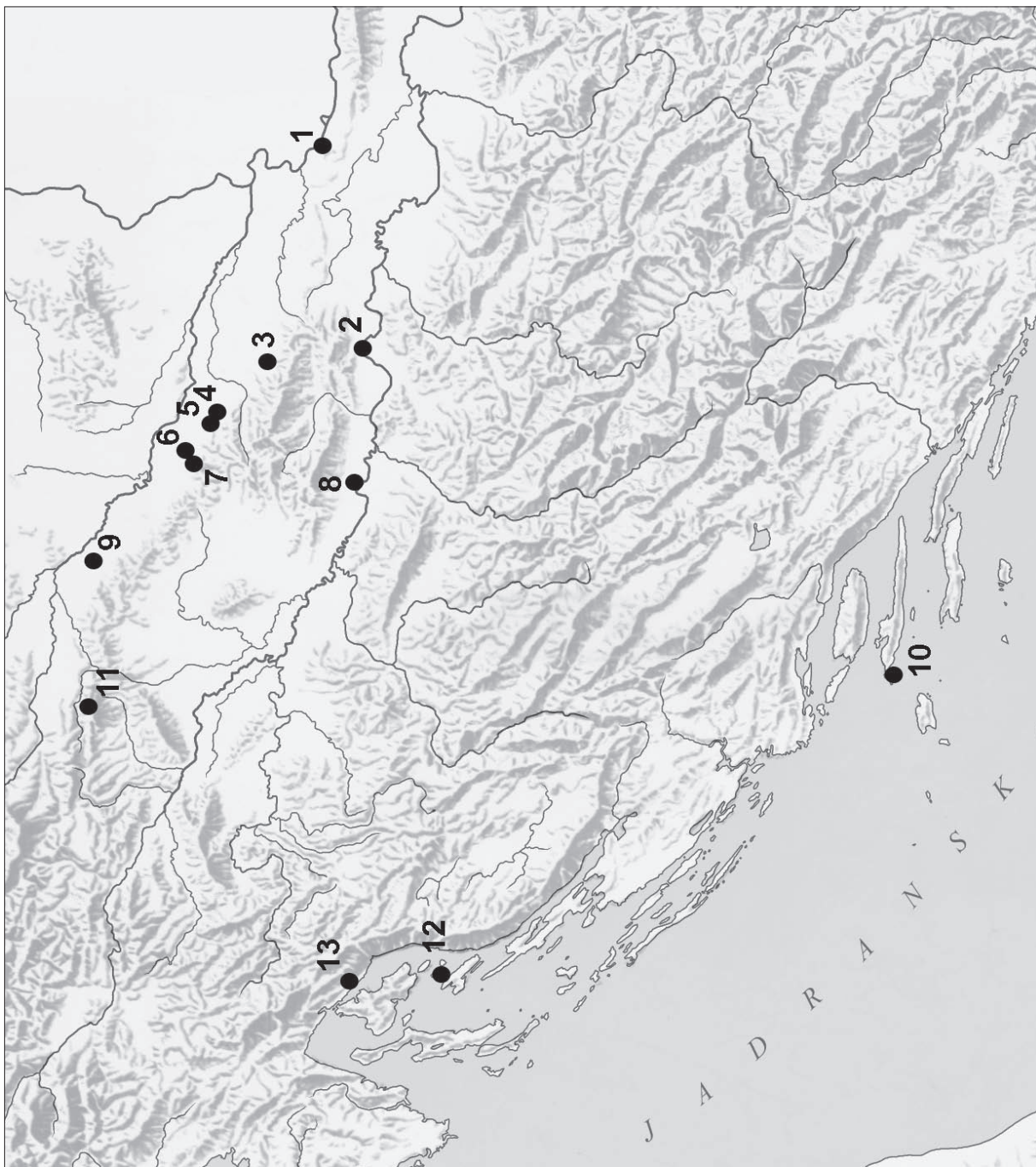
The above-ground rectangular structure 955 (the oldest unearthed Starčevo culture structure of this sort in Croatia) and pits 323, 1121 and 1155 were explored. The foundations of the above-ground structure 955 close the area in a horizontal rectangular projection of the size 7 x 7 m

on the western, southern and eastern side, while towards the north the structure is open and the roof construction was supported by a series of posts placed at certain intervals. The structure's foundations consisted of ditches of an average width of 30 cm in which larger and smaller vertical wooden posts with 15 to 25 cm in diameter were densely placed. A series of posts bearing the roof construction were dug in the inner space of the structure, with three posts in the centre: a larger one, 50 cm in diameter and two smaller ones, 40 cm in diameter each. In the centre of the structure there were two more posts in a row from east to west. Many holes left from posts in the inner space of the structure suggest many years of its continuous use, during which the support of the large roof construction had to be renewed. In the central part of the structure, a group of various pottery pieces was found. The north-western part of the structure's foundations was damaged by latter shallow pit 323, which was, in its eastern part, dug over the structure's foundations. Dating pit 323 in the period around 6070–5770 cal

BC suggests that the above-ground structure was in use before this period (first phase of the settlement).

The construction of the above-ground structures, according to the present state of research of settlements in the central Starčevo culture distribution area, began near the end of the Monochrome stage and at the beginning of Linear A stage. The unearthing of the above-ground house in the Starčevo settlement at the Galovo site in Slavonski Brod, belonging to Linear A stage, confirms that northern part of Croatia was an integral part of the central territory of the Starčevo culture, where settlements grew in all its development stages (with the exception of Monochrome). Galovo settlement in Slavonski Brod with its archaeological inventory, its ¹⁴C dating and its most recent discovery of above-ground construction suggests that the upper course of Sava River (eastern and central Slavonia in northern Croatia) should, together with Vojvodina and Serbia, also be considered a part of original Starčevo culture development area.

1. Sotin - Jaroši
2. Slavonski Brod - Galovo
3. Crikvari - crkva sv. Lovre
4. Slatina - Bobovište
5. Slatina - Turbina
6. Zvonimirovo - Veliko polje
7. Suhopolje - Kliškovac
8. Dolina - Glavičice; Dolina - Draganje
9. Torčec - Cirkvišće
10. Pakleni otoci - Soline
11. Ivanec - crkva sv. Ivana Krstitelja
12. Lopar - Podšilo
13. Crikvenica - Igralište